

L' 'Epistolari' Moll-Salord

L'Institut d'Estudis Menorquins acaba de publicar 49 de les cartes que van intercanviar Francesc de Borja Moll i l'intel·lectual i sacerdot ciutadellenc Josep Salord Farnés, una de les persones que més va treballar per introduir el català en la litúrgia menorquina durant el franquisme.

■ *Epistolari (1952-1966)*, de Francesc de Borja Moll i el sacerdot i intel·lectual ciutadellenc Josep Salord Farnés i que ara acaba de publicar l'Institut Menorquí d'Estudis (IME) dins de la col·lecció "Capcer", presenta un conjunt de quaranta-nou cartes que aporten interessants informacions, tant de caràcter personal com, també i sobretot, referides a l'activitat intel·lectual de cadascun dels corresponents i als esdeveniments culturals en què participaren. Allò més important, però, es concreta en la possibilitat d'accedir, des de la intimitat epistolar, al pensament d'ambdós personatges.

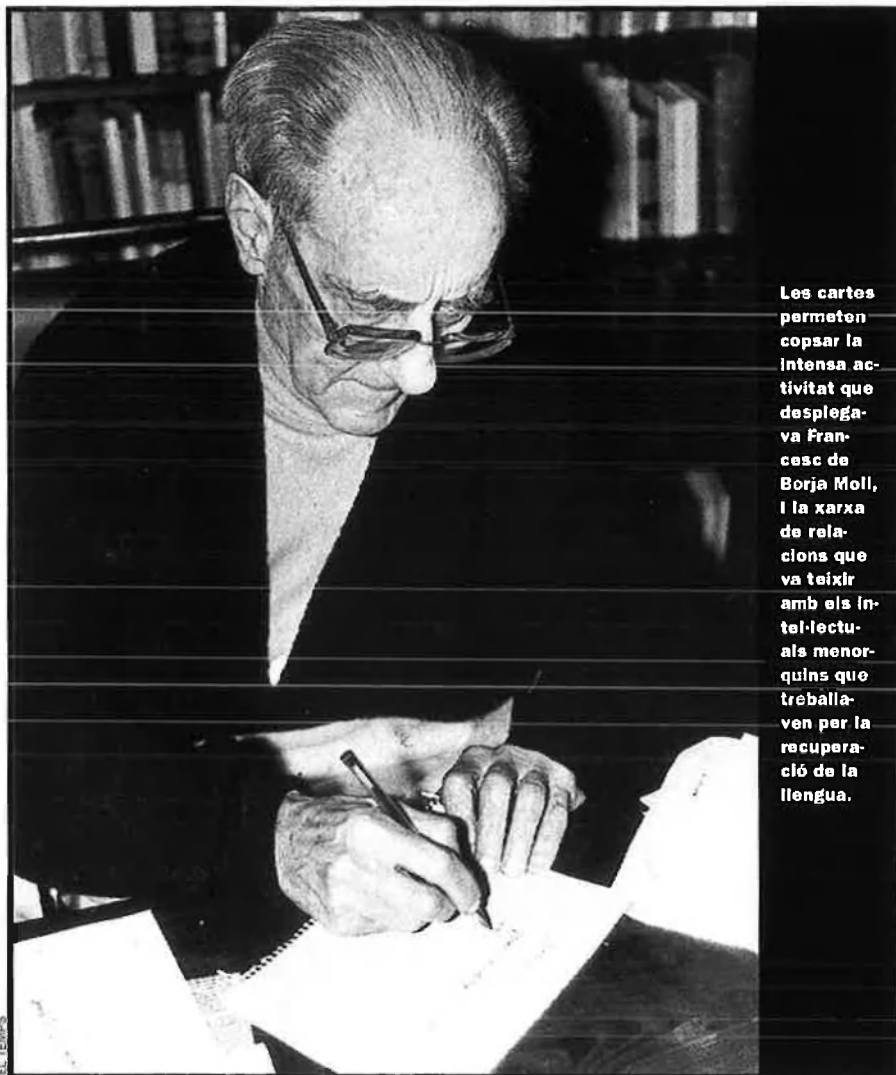
Josep Salord, historiador i lingüista, fou una de les figures més destacades dins el menorquinisme cultural de la postguerra i el propulsor de la introducció del català a la litúrgia dins la diòcesi menorquina. Destacà a l'època per la seva dedicació intel·lectual, que posà al servei de la defensa de la llengua i la cultura pròpies. Tal com assegura al pròleg del llibre Joana Moll, que ha tingut cura de l'edició, la base de la seva conscienciació cultural fou l'assumpció de la conquesta de Menorca, realitzada per Alfons III, com l'arrel de la concepció de la llengua i la cultura catalanes a les Illes.

Salord —explica la investigadora— lluità incansablement per allò que creia que era l'essència del nostre poble —"si no som primer nosaltres mateixos, no serem res mai"— i assumí plenament el concepte transmès per Joan Alcover en el poema "La Balanguera": "Com més es cultiva allò propi, més universal es pot arribar a ser."

Francesc de B. Moll, en les seves memòries, recull la rellevància de les actuacions del sacerdot (Salord i Farnés se situà dins el catolicisme tradicional de caire conservador de preguerra, tot i que s'identificà amb les directrius marcades pel Concili Vaticà II) i l'assenyala com "l'orientador de tots els joves menorquins" i com "el capellà més culte de l'illa".

La primera de les quaranta-nou cartes entre Moll i Salord, que constitueixen l'epistolari recollit, és datada el febrer del 1952, quan mossèn Salord havia estat recentment traslladat a Ciutadella des de la parroquia des Migjorn, i la darrera, l'octubre del 1966, quan ja es donava per tancat el debat públic sobre la llengua a la litúrgia. Aquest homogeni conjunt va ser precedit per dos escrits anteriors que situen als anys trenta l'inici de l'amistat dels dos corresponents i que evidencien una total coherència amb el contingut de la correspondència mantinguda durant la postguerra. Aquesta es va produir amb una periodicitat cronològica bastant regular en la dècada dels cinquanta, regularitat que va decaure en la primeria dels anys seixanta per tornar a reprendre's el 1965, en plena eferescència de la problemàtica de la llengua a la litúrgia, i decaure totalment el 1966.

La relació epistolar entre Francesc de B. Moll i Josep Salord i Farnés permet valorar la feina del gruix d'intel·lectuals illencs i els lligams ben vius amb els companys dels altres indrets amb qui compartien la llengua i la cultura. En aquest sentit, la lectura epistolar remarca, sens dubte, l'actualitat cultural dels anys cinquanta i seixanta, amb un ven-

Les cartes permeten copsar la intensa activitat que desplegava Francesc de Borja Moll, i la xarxa de relacions que va teixir amb els intel·lectuals menorquins que treballaven per la recuperació de la llengua.

tall d'actuacions dirigides cap a la represa lingüística i cultural. En nombroses ocasions, B. Moll i Salord i Farnés, l'un a Mallorca i l'altre a Menorca, foren els capdavanters d'aquestes actuacions, que cohesionaren mitjançant la relació epistolar mantinguda.

El corresponsals. Francesc de B. Moll, un home molt treballador, estudiós infatigable i intel·lectual polifacètic, superà tots els entrebancs que s'interposaren a les seves fites, resolent-los, de vegades, "amb poca mà esquerra", en paraules de Joana Moll. Al llarg de les línies epistolars queda plasmada la intensa activitat que Moll portava a terme, com ara quan es disculpa davant del seu amic per la tardança a respondre la seva correspondència amb múltiples raons.

Josep Salord i Farnés fou, per la seva banda, un sacerdot exemplar i un menorquinista convençut, que posà al servei de la llengua i la cultura pròpies tot el cabal intel·lectual que posseïa. Tot i que no assolí una projecció comparable a la del seu corresponsal, sí que s'ha de reconèixer la feina que realitzà a Menorca, un àmbit de reduïdes dimensions, on destacà per una solidesa intel·lectual extraordinària.

Al costat de la seva humilitat, que apareix reflectida, per exemple, quan comunica al seu amic que l'havien elegit president de la Secció d'Estudis del Cercle Artístic —"jo no servesc gaire per açò, no tenc caràcter organitzador"—, a l'epistolari hi són recollits també el pensament sobre la llengua i l'obsessió del sacerdot per la perfecció gramatical: "Som un enamorat de la nostra llengua,

en la seva integritat, m'interessen moltíssim les qüestions gramaticals i som un apassionat de la correcció, entesa segons les exigències de la mateixa llengua..."

L'amor de Salord i Farnés envers la llengua el portà a proposar a l'amic editor la conveniència de dedicar algun tom de la col·lecció "Illes d'Or" a qüestions gramaticals. Moll, que confiava en la capacitat del seu interlocutor i necessitava col·laboració menorquina, li demanà si es veuria amb coratge de preparar-lo ell mateix.

Per a Josep Salord, els anys cinquanta i seixanta foren els de més intensa activitat intel·lectual. Fou l'època en què treballà incansablement en la investigació i en l'estudi de documents històrics i quan assolí una destacada projecció dins i fora de Menorca.

Paral·lelament al seu desenvolupament intel·lectual, desplegà una recerca d'obres literàries, sobretot medievals, d'on extragué la informació científica per als seus estudis filològics i històrics. La compra de material bibliogràfic es convertí en un dels principals motius de la relació epistolar. D'altra banda, el centre dels seus interessos es dirigí, sobretot, a la literatura catalana medieval.

Els indicis d'una represa cultural.

Alguns d'aquests indicis es manifesten a través de les informacions extretes de l'epistolari. Per exemple, la relació que B. Moll mantenia amb altres menorquins, la majoria integrats dins el món cultural del moment: Josep Mascaró Passarius, gran amic d'ambdós intel·lectuals; Josep Allès Quintana, alcalde de Ciutadella; Josep Antoni Pons Roca; Antoni Moll, poeta; Andreu Murillo, historiador; Domingo Marquès; etc. Altres indicis es constaten també mitjançant determinats fets que esdevingueren extraordinaris en aquell moment. El mes de març del 1953, Josep Salord explica al seu amic la "revolució" que havia provocat arreu de Ciutadella, amb el sermó que havia impartit en pla el dia de Sant Antoni. "Aquest fet —recorda l'autora de l'edició— era quelcom extraordinari en aquell moment i, malgrat això, recordà la nostra ascendència catalana i el seu llegat lingüístic i cultural,

en una diada que ha esdevingut, històricament, especialment emblemàtica per al poble menorquí." Un altre instrument de represa foren algunes convocatòries literàries organitzades arreu de Menorca, a final de la dècada dels cinquanta, entre elles els Jocs Florals de Ciutadella, el 1958, presidits per Francesc de B. Moll.

Quan, l'any 1962, queda enllestida l'edició del diccionari, Moll comunica al seu amic, amb paraules de satisfacció, la culminació d'aquesta cabdal fita:

"Gràcies a Déu i a tots els qui hi han cooperat, la nostra llengua disposa d'aquest tresor que és el diccionari de totes les seves èpoques i regions."

El debat de la llengua a la litúrgia.

Cap a la meitat de la dècada dels seixanta, arran de les conclusions del Concili Vaticà II es produí, arreu de l'estat espanyol, un debat públic sobre la qüestió de la llengua vernacle a la litúrgia. Aparegué, llavors, Josep Salord en defensa de l'ús de la llengua catalana com a vernacle a Menorca, que s'oposava així a les opinions de les persones que volien substituir-la per la castellana, mitjançant una sèrie d'articles publicats a la premsa menorquina. La relació epistolar ens documenta sobre l'important paper que desenvolupà, com a figura cabdal a Menorca dins d'aquesta problemàtica, l'abast del qual es té constància que arribà a Mallorca i a Catalunya.

La totalitat d'aquest complicat procés queda recollida en les cartes datades entre el 20 de gener del 1965 i el 18 d'octubre del 1966 que, formant un conjunt homogeni, documenten el contacte i el corrent de col·laboració que mantingueren els dos intel·lectuals, amb actuacions paral·leles, i expliciten que l'intercanvi d'informació sobre la situació del conflicte a cada illa fou permanent.

En una de les cartes, Josep Salord informa al seu corresponsal sobre l'actitud del bisbe de la diòcesi, que li prohibí la publicació de qualsevol opinió sobre el tema, indicant, però, que no li havia condemnat cap punt en concret.

La correspondència entorn d'aquesta temàtica culmina amb un escrit de Francesc de B. Moll, en el qual, posant no-

Cap a mitjan anys seixanta, arran del Concili Vaticà II, es posa d'actualitat el debat sobre la presència del català en la litúrgia. A la foto, catedral de Menorca.

vament de manifest la confiança que dispensava al seu amic ciutadellenc, li demanà informació sobre tot el que s'havia fet a Menorca, amb la intenció de preparar la ponència sobre l'estat de la qüestió a les Illes Balears, que havia de presentar al Congrés de Montserrat el mes de juliol del 1965, perquè "tot el que sigui documentar-me millor pot resultar beneficiós per al bon fi que intentam aconseguir, que és, en definitiva,

una espècie de koiné aprofitable per a totes les regions".

La relació entre Josep Salord i Francesc de B. Moll que mostra l'epistolari fa avinent el perfil intel·lectual i humà d'ambdós corresponsals, alhora que posa de relleu la coincidència que mantingueren entorn de la unitat lingüística i cultural dels Països Catalans.

Carles Marquès